

THE ROLE AND FUNCTIONS OF A CORPORATE LAWYER

Maxmaraimov Daler

4th-year Student, Faculty of Economics Tashkent State Transport University

Scientific Supervisor: Imomov Bahriiddin Panjiyevich

Senior Lecturer, Department of International Public Law Tashkent State
Transport University

Abstract

This article analyzes the role and main functions of a corporate lawyer in modern corporate activities. The article examines the importance of in-house legal services in corporate governance, risk management, contract management and compliance systems. Based on the legislation of the Republic of Uzbekistan and international experience, the study reveals the dual role of a corporate lawyer as not only a legal advisor, but also an important participant in business strategy.

Keywords: corporate lawyer, in-house lawyer, corporate governance, legal risk management, compliance, contract expertise, M&A, Uzbek corporate law.

“KORPORATIV HUQUQSHUNOSNING ROLI VA FUNKSIYALARI”

Toshkent davlat transport universiteti Iqtisodiyot fakulteti 4-kurs talabasi

Maxmaraimov Daler

Ilmiy rahbar: Imomov Bahriiddin Panjiyevich, Toshkent davlat transport
universiteti Xalqaro ommaviy huquq kafedrasida katta o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada korporativ huquqshunosning zamonaviy korporativ faoliyatdagi o'rnini va asosiy funksiyalari tahlil qilinadi. Maqolada in-house (ichki) yuridik xizmatning korporativ boshqaruv, risklarni boshqarish, shartnoma ishlarini yuritish va qonunlarga rioya qilish (compliance) tizimlaridagi ahamiyati ko'rib chiqiladi. Tadqiqot O'zbekiston
218

Respublikasi qonunchiligi va xalqaro tajribaga asoslanib, korporativ huquqshunosning nafaqat huquqiy maslahatchi, balki biznes-strategiyasining muhim ishtirokchisi sifatidagi ikki tomonlama rolini ochib beradi.

Kalit soʻzlar: korporativ huquqshunos, in-house lawyer, korporativ boshqaruv, huquqiy risklarni boshqarish, compliance, shartnoma ekspertizasi, M&A, Oʻzbekiston korporativ huquqi.

Аннотация

В данной статье анализируется роль и основные функции корпоративного юриста в современной корпоративной деятельности. Рассматривается значение внутренних юридических служб в системах корпоративного управления, управления рисками, управления договорами и соблюдения нормативных требований. На основе законодательства Республики Узбекистан и международного опыта исследование выявляет двойную роль корпоративного юриста не только как юридического консультанта, но и как важного участника бизнес-стратегии.

Ключевые слова: корпоративный юрист, внутренний юрист, корпоративное управление, управление правовыми рисками, соблюдение нормативных требований, договорная экспертиза, слияния и поглощения, узбекское корпоративное право

1. Korporativ huquqshunosning tushunchasi va korporativ faoliyatdagi oʻrni. Korporativ huquqshunos (inglizcha atamasi bilan in-house counsel yoki in-house lawyer) — bu tijorat tashkiloti (aksionerlik jamiyati, masʼuliyati cheklangan jamiyat yoki boshqa xoʻjalik jamiyati shakllarida) tarkibida doimiy asosda ishlaydigan yuridik mutaxassis boʻlib, u kompaniyaning barcha faoliyatini huquqiy jihatdan taʼminlaydi va himoya qiladi. Tashqi advokat yoki yuridik firma xizmatlaridan farqli oʻlaroq, korporativ huquqshunos faqat bitta “mijoz” — oʻz kompaniyasining manfaatlarini

himoya qiladi. U biznes jarayonlariga chuqur integratsiya qilingan bo'lib, kunlik operatsion faoliyatdan tortib, strategik qarorlargacha huquqiy hamrohlik qiladi.

Zamonaviy sharoitda korporativ huquqshunosning roli an'anaviy "huquqiy maslahatchi" yoki "hujjat tayyorlovchi"dan ancha kengaygan. U nafaqat qonun buzilishining oldini olish va jarimalardan himoya qilish, balki biznes qarorlarini qabul qilishda strategik maslahatchi sifatida ham ishtirok etadi. Xalqaro tajribada (AQSh, Yevropa Ittifoqi mamlakatlari) in-house counsel ko'pincha "business partner" yoki "strategik hamkor" sifatida qaraladi. U huquqiy masalalarda maslahat berish bilan birga, kompaniya rivojlanish strategiyasini shakllantirish, investitsiya loyihalarini baholash va risklarni minimallashtirishda faol qatnashadi.

O'zbekiston Respublikasida korporativ huquqshunosning huquqiy maqomi asosan quyidagi normativ-huquqiy hujjatlar bilan tartibga solinadi:

- O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi;
- "Xo'jalik jamiyatlari to'g'risida"gi Qonun (mas'uliyati cheklangan va qo'shimcha mas'uliyatli jamiyatlar to'g'risidagi qonun);
- "Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi Qonun (yangi tahrirlarida);
- Korporativ boshqaruv kodeksi (ixtiyoriy ravishda qo'llaniladigan tavsiyalar to'plami).

So'nggi yillarda O'zbekistonda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar (aksiyadorlik jamiyatlarini modernizatsiya qilish, davlat ulushini kamaytirish, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish) korporativ huquqshunosga talabni keskin oshirdi. Xususan, 2022–2025 yillarda qabul qilingan qonunlar va o'zgartirishlar (masalan, korporativ boshqaruv tizimini takomillashtirishga qaratilgan o'zgartirishlar) kuzatuv kengashiga mustaqil a'zolari kiritish, majoritar aksiyadorlar mas'uliyatini oshirish va ichki nazorat

mexanizmlarini kuchaytirishni nazarda tutadi. Bu jarayonlarda korporativ huquqshunos muhim rol o‘ynaydi.

Korporativ huquqshunosning korporativ faoliyatdagi o‘rni quyidagi asosiy jihatlarda namoyon bo‘ladi:

Birinchidan, huquqiy xavfsizlikni ta‘minlash. Huquqshunos kompaniya faoliyatining barcha bosqichlarida qonun talablariga rioya qilishni nazorat qiladi. Bu nafaqat soliq, mehnat va ekologik qonunchilik, balki anti-korruptsiya talablari va xalqaro standartlarga (ESG — Environmental, Social, Governance) moslashuvni ham o‘z ichiga oladi.

Ikkinchidan, huquqiy risklarni boshqarish. Potensial nizolar, jarimalar va obro‘ yo‘qotish xavfini oldindan aniqlash va minimallashtirish. Masalan, yirik bitimlar (major deals) yoki affillangan shaxslar bilan tuziladigan shartnomalar oldidan chuqur huquqiy tekshiruv (due diligence) o‘tkazish huquqshunosning asosiy vazifalaridan biridir.

Uchinchidan, biznes jarayonlariga huquqiy qo‘llab-quvvatlash. Yangi loyihalar, investitsiya bitimlari, M&A (mergers and acquisitions — sotib olish va birlashish) jarayonlari, xorijiy hamkorlikni huquqiy jihatdan hamrohlik qilish. Bu yerda huquqshunos nafaqat xavflarni ko‘rsatadi, balki foydali shartlarni taklif qilish orqali biznesga qiymat qo‘shadi.

To‘rtinchidan, korporativ madaniyatni shakllantirish. Xodimlar orasida huquqiy ongini oshirish, seminarlar o‘tkazish va ichki siyosatni (compliance dasturlari) ishlab chiqish. Zamonaviy kompaniyalarda huquqshunos “huquqiy madaniyat elchisi” sifatida ham ko‘riladi.

O‘zbekiston amaliyotida kichik va o‘rta biznesda korporativ huquqshunos ko‘pincha yagona yuridik xodim bo‘lib, “universal mutaxassis” vazifasini bajaradi. Katta aksiyadorlik jamiyatlarida esa yuridik departament tarkibida ixtisoslashgan

guruhlar (shartnoma bo‘limi, compliance bo‘limi, korporativ boshqaruv bo‘limi) mavjud bo‘ladi.

Xalqaro tajribaga ko‘ra, in-house counselning samaradorligi uning nafaqat huquqiy bilimiga, balki biznesni tushunishiga, moliyaviy va strategik ko‘nikmalariga bog‘liq. O‘zbekistonda xorijiy investorlar sonining ko‘payishi va raqamli transformatsiya (elektron shartnomalar, ma’lumotlar himoyasi) sharoitida bu talablar yanada kuchaymoqda. Shunday qilib, korporativ huquqshunos bugungi kunda kompaniyaning huquqiy xavfsizligini ta’minlovchi oddiy mutaxassis emas, balki uning barqaror rivojlanishi va raqobatbardoshligiga hissa qo‘shuvchi strategik hamkor sifatida namoyon bo‘lmoqda.

2. Korporativ huquqshunosning asosiy funksiyalari Korporativ huquqshunosning funksiyalari bir necha asosiy yo‘nalishlarga bo‘linadi va ular kompaniyaning huquqiy xavfsizligi, barqaror rivojlanishi hamda korporativ boshqaruv tamoyillariga rioya qilishini ta’minlashga qaratilgan. O‘zbekiston qonunchiligida (“Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlarning huquqlarini himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonun, “Mas’uliyati cheklangan hamda qo‘shimcha mas’uliyatli jamiyatlar to‘g‘risida”gi Qonun va Korporativ boshqaruv kodeksi) bu funksiyalar ichki nazorat tizimi, aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish va ichki hujjatlar tayyorlash orqali mustahkamlangan.

Birinchi funksiya — huquqiy ekspertiza va hujjatlar tayyorlash. Korporativ huquqshunos kompaniyaning barcha ichki va tashqi hujjatlarini (ustav, ichki nizomlar, buyruqlar, ichki siyosat hujjatlari) huquqiy ekspertizadan o‘tkazadi. U yangi hujjatlar loyihalarini ishlab chiqadi va mavjudlariga o‘zgartirishlar kiritadi. Masalan, aksiyadorlar umumiy yig‘ilishi qarorlari, dividend siyosati, axborot siyosati yoki katta bitimlar (major transactions) huquqiy jihatdan to‘g‘ri rasmiylashtirilishini ta’minlaydi. Korporativ boshqaruv kodeksiga muvofiq, u ichki nazorat mexanizmlari (taftish

komissiyasi, ichki audit xizmati) bilan bog‘liq hujjatlarni ham tayyorlashda ishtirok etadi. Bu funksiya korporativ nizolarning oldini olishda asosiy rol o‘ynaydi, chunki noto‘g‘ri rasmiylashtirilgan hujjatlar aksiyadorlar o‘rtasidagi nizolarga yoki davlat organlari tomonidan jarimalarga olib kelishim mumkin.

Ikkinchi funksiya — shartnoma ishlarini yuritish va bitimlar hamrohligi. Huquqshunos kompaniyaning barcha tijorat shartnomalarini (ta‘minot, xizmat ko‘rsatish, lizing, kredit, xorijiy savdo shartnomalari) ko‘rib chiqadi, huquqiy risklarni baholaydi va foydali shartlarni taklif qiladi. Xususan, M&A (sotib olish va birlashish) jarayonlarida due diligence (chuqur huquqiy va moliyaviy tekshiruv) o‘tkazish, bitim shartlarini muzokara qilish va rasmiylashtirish uning zimmasida bo‘ladi. Affillangan shaxslar bilan tuziladigan bitimlar va yirik bitimlar bo‘yicha Korporativ boshqaruv kodeksida nazarda tutilgan talablarga rioya qilishni ta‘minlaydi. Bu funksiya kompaniya manfaatlarini himoya qilish bilan birga, operatsion va moliyaviy risklarni minimallashtirishga yordam beradi.

Uchinchi funksiya — korporativ boshqaruv va compliance (qonunlarga rioya qilish). Bu funksiya zamonaviy korporativ huquqshunosning eng muhim yo‘nalishlaridan biridir. Huquqshunos aksiyadorlar (shu jumladan minoritar aksiyadorlar) huquqlarini himoya qilish, kuzatuv kengashi va ijroiya organi faoliyatini huquqiy jihatdan qo‘llab-quvvatlash, ichki nazorat mexanizmlarini yaratish va anti-korruptsiya talablariga rioya qilishni ta‘minlaydi. O‘zbekistonda Korporativ boshqaruv kodeksiga muvofiq, u ichki audit xizmati, taftish komissiyasi va korporativ maslahatchi lavozimi (agar mavjud bo‘lsa) bilan hamkorlikda ishlaydi. Compliance doirasida u qonunlar, soliq talablari, mehnat qonunchiligi va xalqaro standartlarga (ESG talablari) moslikni nazorat qiladi. Bu funksiya kompaniyani jarimalar, obro‘ yo‘qotish va sud nizolaridan himoya qiladi hamda xorijiy investorlar uchun ishonchni oshiradi.

To‘rtinchi funksiya — nizolarni oldini olish, hal qilish va sud

vakilligi. Huquqshunos ichki (aksiyadorlar yoki boshqaruv organlari o'rtasidagi) va tashqi (kontragentlar, davlat organlari bilan) nizolarni oldini olishga harakat qiladi. U mediatsiya va muzokaralar orqali tinch yo'l bilan hal qilishni afzal ko'radi. Agar nizo sudga yetib borsa, huquqshunos kompaniya manfaatlarini himoya qiladi yoki tashqi advokatlarni muvofiqlashtiradi. O'zbekiston xo'jalik sudlari amaliyotida korporativ nizolar (aksiyadorlar huquqlarini buzish, bitimlar haqiqiy emasligi va boshqalar) ko'payganligi sababli, bu funksiya ayniqsa dolzarbdir.

Beshinchi funksiya — maslahat berish, ta'lim va huquqiy madaniyatni oshirish. Huquqshunos rahbariyat, kuzatuv kengashi va oddiy xodimlarga og'zaki yoki yozma maslahat beradi. U seminarlar, treninglar o'tkazadi va huquqiy ongni shakllantiradi. Zamonaviy sharoitda raqamli transformatsiya (elektron shartnomalar, ma'lumotlar himoyasi, onlayn yig'ilishlar), xalqaro faoliyat va ESG talablari bo'yicha maslahat berish ham muhim vazifadir. Kichik kompaniyalarda huquqshunos "universal mutaxassis" sifatida ko'proq funksiyalarni bajarishi mumkin, katta korporatsiyalarda esa ixtisoslashgan guruhlar bilan hamkorlik qiladi.

O'zbekiston amaliyotida so'nggi islohotlar (korporativ munosabatlarning huquqiy asoslarini takomillashtirish bo'yicha qarorlar) korporativ huquqshunosning funksiyalarini yanada kengaytirmoqda. Xususan, ichki nazorat tizimini kuchaytirish va fidusiar majburiyatlar (ishonch asosidagi majburiyatlar) institutini rivojlantirish bu funksiyalarning samaradorligini oshirishni talab qiladi.

Xulosa

Korporativ huquqshunosning roli va funksiyalari zamonaviy biznesning ajralmas qismiga aylangan. U nafaqat huquqiy xavfsizlikni ta'minlovchi, balki kompaniya rivojlanishiga strategik hissa qo'shuvchi mutaxassis sifatida namoyon bo'lmoqda. O'zbekiston iqtisodiyotining liberallasuvi va xorijiy investitsiyalarning ko'payishi sharoitida bunday mutaxassislarning ahamiyati yanada ortadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, korporativ huquqshunosning samarali faoliyati uchun nafaqat chuqur huquqiy bilim, balki biznes jarayonlarini tushunish, risklarni baholash qobiliyati va axloqiy tamoyillarga rioya qilish ham zarur. Kelgusida O'zbekiston qonunchiligini yanada takomillashtirish va yuridik ta'limni biznesga yo'naltirish orqali bu sohani rivojlantirish muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi
2. Korporativ boshqaruv kodeksi <https://davaktiv.uz/ru/menu/kodeks-korporativnogo-upravleniya>
4. B. Umarov, X. Atajanov. **"Korporativ huquq" (2021)**. Mazkur qo'llanma korporatsiya tushunchasi, ingliz va kontinental huquq tizimidagi farqlar hamda MCHJ va AJlarning zamonaviy huquqiy maqomi bo'yicha ma'lumotlar beradi.
5. H.R. Rahmonqulov, S.S. Gulyamov. **"Korporativ huquq" (2008)**